

autre.« Popolna notranja konsolidacija države, kot je naša kraljevina, je v prvi vrsti zavisna od ostvaritve (to je: zasnove in izvedbe) dobrih zakonov, ki naj tvorijo okvir pravnega reda. Ni treba biti črnogled spričo glasov, ki so nedavno prihajali iz južnih delov naše države, da naša zakonodaja ni na višku, da posnema brez preke potrebe tuje-rodno pravo, da se ne poslužuje narodnega jezika in pod. Od drugih prav odličnih pravnikov pa se je poudarjalo, da prej omenjeni glasovi pretiravajo; naj se le počaka, da se zakoni prav razumejo in v praksi udomačijo, pa bo pritožb konec.

Kakor navadno, leži resnica pač sredi pota med prvim in drugim mnenjem... Toda že ta ugotovitev opravičuje, da se ob stoletnici rojstva Baltazarja Bogišića vendar le spomnimo, kako temeljito-znanstveno, pa tudi smotreno-praktično je on pripravljal svoj črnogorski zakonik, kako vestno ga je izdelal stvarno in jezikovno. Njegovemu zakoniku se resnično nikakor ni moglo očitati, da bi bil usiljeval svojemu narodu pravne razmere, posnete po tujih zakonih. Svoje znanstvene sile je črpal iz jugoslovanske pravne zgodovine, iz narodnih pravnih običajev. Daleko smo od tega, da bi govorili o tistih zakonih, ki jih zahteva zlasti prometno pravo; toda pri zakonih, ki živo režejo v dušo in telo občnega narodnega života, bi pač priporočali, da bi se proučevale več in boljše narodne potrebe po bitnosti narodnega pojmovanja, ki ustreza po pravni zgodovini ugotovljenim pravnim običajem vseh treh delov naše države, a da se izbere izmed različnih posebnosti vedno to za državno pravo, kar druží in spaja. V tem smislu smemo pač upravičeno želeti: *Nazaj k zakonodajnim metodam Baltazarja Bogišića!*

O zaščiti kmetov.

Odvetnik dr. Matej Pretner.

Naša država je pričela začasno urejevati kmetske dolgove z zakoni z dne 19. aprila 1932, 19. oktobra 1932 in 19. decembra 1932 ter z uredbo z dne 22. novembra 1933, dokler ni izdal ministrski svet uredbe o zaščiti kmetov z dne 3. avgusta 1934, Sl. N. LII/486, (Sl. l. 560/72/34), katera naj bo končna uredba kmetskih dolgov. Zadnja uredba posega globoko v pravo in gospodarstvo s tem, da je vtis-

nila in deloma spremenila na škodo upnikov terjatve proti kmetom. Za izvršitev uredbe sta kmetijski in pravosodni minister v soglasju s trgovskim in finančnim ministrom izdala na podlagi čl. 16 uredbe pravilnik od 5. novembra 1934 št. 76527/V, Sl. N. LXVI/606 (Sl. l. 708/93/34.)* Pravilnik ima moč avtentične razlage uredbe (čl. 34 pr.), a prestopa meje razlage z nekaterimi določbami, vsebujočimi premembe ali dodatke uredbe, kar nasprotuje čl. 16 uredbe; kolikor pravilnik prestopa meje, tolmačenje ne more biti veljavno.

Uredba daje kmetu pravice do ugodnosti in olajšav njegovih dolgov. Brez dvoma se more kmet veljavno odpovedati tej svoji pravici, kakor kaki drugi zasebnopravni pravici, — a pravilnik (čl. 1 odst. 1 pr.) določa, da so pogodbe, s katerimi se kmet odpove koristim iz uredbe, nične. Iz tega sledi, da more kmet zahtevati od upnika vrnitev plačila, če in kolikor presega ugodnosti iz uredbe, ker je tako plačevanje nična pogodba.

I. Kateri dolgovi so predmet zaščite?

Uredba o zaščiti kmetov ne velja za terjatve Narodne banke, Državne hipotekarne banke in Privilegirane agrarne banke (čl. 10); po prejšnji uredbi o zaščiti kmetov terjatve Priv. agrarne banke niso bile izvzete.

Uredba tudi ni uporabna za javne davščine in z zakonom predpisane pristojbine, kar sledi že iz predpisov o davkih in pristojbinah. Po pravilniku je šteti med javne davščine tudi prispevke okrožnim uradom za zavarovanje delavcev in med pristojbine, predpisane z zakonom, tudi denarne kazni, globe, pričnine, pristojbine zvedencev in članov sodnih komisij (čl. 25 odst. 1 in 2 pr.). Določba čl. 8, katera izvzema davščine in zakonite pristojbine le od predpisov čl. 1, 3, 4 in 6, ni točna, ker tudi določbe drugih členov uredbe že po svoji vsebini niso porabljive za te javne dajatve, tako čl. 5 glede dogovora o obrestih, čl. 7 glede zavarovanja, čl. 9 ur. glede tožb itd. Uredba velja torej le za druge obveznosti javnopravnega značaja in v glavnem za zasebnopravne dolgove, ki so jih napravili kmetje pred 20. aprilom 1932 (čl. 2 odst. 1 pr. in čl. 1 odst. 2) tudi za take, ki so bili pozneje novelirani (čl. 8 odst. 3), »in se

* Členi, citirani v razpravi brez daljnje označbe, so členi uredbe; členi pravilnika pa so označeni s kratico »pr.«.

nanaša na o s e b e, ki so dokazale s potrdilom čl. 6 uredbe, da so bile ob času zadolžitve kmetje.« Tako se glasi čl. 1. odst. 2 uredbe. Vprašanje, če so zaščiteni tudi dolžniki, ki so bili ob času zadolžitve kmetje, a sedaj niso več, je potrditi z ozirom na besedilo, odst. 2 čl. 1 uredbe in odst. 2 čl. 2 pr., dasi gotovo ni umestno, te zaščititi.

Uredba in tudi pravilnik nimata nobene posebne določbe glede dedičev kmeta dolžnika; čl. 2 odst. 4 a ur. in čl. 6 odst. 6 pr. določujeta le, da je šteti za kmeta tudi zapuščine kmetov, ne glede na to, kdo jo obdeluje, dokler niso izročene dedičem, kar se zgodi, kjer velja avstrijski obč. drž. zakonik, šele s prisojilom dediščine (§ 797 o. d. z.). Ker preide po zakonu o dednem nasledstvu na dediče dolg zapustnikov, kakršen je, velja zaščita za njegove dediče, dasi niso kmetje. V nasprotnem primeru bi se vsled smrti prvotnega dolžnika terjatev, kolikor ni plačana, spremenila v nezaščiteno, to se pravi, dediči bi morali plačevati višje obresti, plačilni roki bi odpadli itd. Dolg bi se povišal in postal težji.

Čl. 2 odst. 3 pr. določa, da se uredba nanaša tudi na kmeta, ki je prišel v stečaj, kar je naravno. To velja tudi za kmete, ki so prišli ali pridejo potem, ko je stopila uredba v moč, to je po 27. avgustu 1934, v stečaj, kajti ti so bili veljavno-zaščiteni. Otvoritev stečaja v dobi, v kateri je v veljavi uredba o zaščiti, ne more imeti za zaščitene terjatve druge posledice nego te, da veljajo za dospele po § 13 Stz., v ostalem so podvržene uredbi za zaščito.

Pod zaščito so denarni dolgovi in tudi dolgovi na kupnini, določeni v kmetskih proizvodih, ki jih dolgujejo agrarni subjekti za zemljo, kupljeno od veleposestev (čl. 12); to izjemo je spregledal čl. 1 odst. 3 pr.

II. Kdo je kmet v smislu uredbe?

Uredba je precej široko določila lastnost kmeta. Za kmeta šteje (čl. 2 odst. 1) vsakega, čigar obdačeni dohodki potekajo pretežno iz kmetijstva v najširšem pomenu in ki tudi obdeluje sam, ali s člani svoje rodbine, ali ki mora vsled bolezni ali nedostatka delovnih moči svoje rodbine, ali zbog drugih neuklonljivih zadržkov, obdelovati svojo zemljo s pomočjo drugih oseb (čl. 2 odst. 4 a uredbe in čl. 6 odst. 2, 3 in 4 pr.), če njegovo posestvo vštévši posestvo njegove žene in njegovih otrok (čl. 2 odst. 3), ki žive z njim v hišni skupnosti, ne presega površine 75 ha orne (za obdelovanje sposobne) zemlje, oz. pri rodbinski za-

drugi 200 ha orne zemlje. Pri tem ni upoštevati zemljo, ki ni sposobna za obdelovanje, kakor gozdove, pašnike. Čl. 3 odst. 11 pr. določa, da se pašniki ne smatrajo za orno zemljo, a to velja pač tudi za gozde, ker se ne obdelujejo.

Pravilnik pojasnjuje, da beseda »posest« v uredbi pomeni »lastnino«, da je potemtakem pri določevanju maksimuma zemlje upoštevati le površino zemlje, lastne kmetu, ne pa tudi druge zemlje, ki jo obdeluje (čl. 3 odst. 10 pr.). Čl. 3 odst. 7, 8 in 9 pr. natančneje tolmačijo čl. 2 uredbe. Obdačeni dohodki so davčna osnova, ta, ne pa visokost posameznih davkov, je merodajna za vprašanje, če izvirajo dohodki pretežno iz kmetijstva; za kmeta je torej priznan, ako je njegov dohodek iz kmetijstva po davčni osnovi višji od vseh drugih njegovih dohodkov, to je dotičnih davčnih osnov. Med dohodke iz kmetijstva je šteti tudi dohodke iz kmetskih gozdov (čl. 3 odst. 3 pr.). To vse velja tudi za kmete, ki so oproščeni davkov, če tudi govori uredba v čl. 2 odst. 1 le o obdačenih dohodkih.

Ker hiše kmetov, ki se nahajajo v okolišju mesta (trga), niso proste zgradarine, kakor so njihove hiše v vaseh, določata čl. 2 odst. 5 uredbe in čl. 7 pr., da pri oceni dohodkov kmeta ni upoštevati dohodkov take hiše, če stanuje v njej kmet in če čisti dohodek, ki služi za davčno osnovo te hiše, ne presega 10.000 Din (čl. 2 odst. 5 uredbe in čl. 7 pr.); tu je uredba pozabila hiše v krajih, proglašanih za javna zdravilišča, ki niso ne mesta, ne trgi, a niso izvzeti iz davčne obveze zgradarin.

Uredba (čl. 2 odst. 1) smatra kot pogoj za lastnost kmeta, ki obdeluje lastno zemljo, da potekajo njegovi dohodki pretežno iz kmetijstva, in zahteva le za osebe, ki obdelujejo tujo zemljo, da jim mora biti kmetijstvo glavni poklic (čl. 2 odst. 4b); pravilnik (čl. 3 odst. 1 pr.) pa določa za vse, tudi tiste, ki obdelujejo lastno zemljo, kot pogoj lastnosti kmeta, da jim je kmetijstvo glavni poklic. S tem ustanavlja pr. nov pogoj zaščite, kar je proti čl. 16 uredbe.

Zemljo obdelujejo »sami« tisti, ki jo obdelujejo osebno ali v lastni režiji, to je s pomočjo najete delavne moči, ne pa z oddajanjem na spolovino ali v zakup, tudi če ni naseljen na zemlji, ki jo obdeluje (čl. 3 odst. 4 in 5 pr.); kdor obdeluje le del svoje zemlje, mora obdelovati sam ali s svojo rodbino več kot pol svojega posestva, da je deležen zaščite (čl. 2 odst. 6 pr.).

Omoženo ženo, ki živi skupaj s svojim možem, je šteti za kmetico samo, če osebno ustreza pogojem, predpisanim v uredbi za kmete, in ako je vrh tega njen mož kmet v smislu uredbe, ali pa, ako poteka dohodek njen in njenega moža, tudi če ni kmet, pretežno iz kmetijstva (čl. 2 odst. 2 uredbe in čl. 4 pr.). Če je torej kmetiska posestnica poročena z uradnikom, obrtnikom ali trgovcem, se ne more sklicevati na uredbo o zaščiti kmetov, ako njen in njenega moža skupni obdačeni dohodki ne izvirajo pretežno iz kmetijstva, more pa priti pod zaščito kmetov, ako ne živi skupaj s svojim možem.

Maloletni otroci kmetov, dokler traja njih maloletnost, smejo obdelovati zemljo za dobo svoje maloletnosti s pomočjo drugih oseb (čl. 2 odst. 4 ur. in čl. 6 odst. 5 pr.). To mora pač veljati tudi za zemljo maloletnih, ki niso otroci kmetov.

Uredba nam ne pove, kaj je razumeti pod izrazom »rodbinska zadruga«, ki ga rabi. Pravilnik nam to pojasni. Razumeti je pod izrazom »rodbinska zadruga« v smislu uredbe one rodbinske edinice, kjer obstoji skupno življenje in delovanje krvnih sorodnikov ali prisvojenih sorodnikov in kjer je najmanj 5 moških članov (čl. 3 odst. 12 in 13 pr.).

Uredba (čl. 2 odst. 4 c) šteje za kmete tudi osebe, ki se kot starešine zadruge ali posamezne rodbine ali kot njih člani, živeči v skupnosti, bavijo z drugimi postranskimi pridobitvenimi posli, kakor s preprodajo, domačim obrtom, ribarstvom, prevozništvom, brodarstvom itd., da pridobijo več zaslužka svoji zadrugi ali rodbini, ki je obdržala vse znake kmeta, naj opravlja te posle brez obrtnega dovoljenja ali z obrtnim dovoljenjem; te osebe so kmetje v smislu uredbe pod pogojem, da žive v vasi in da se bavijo poleg kmetijstva kot glavnega poklica s posli male obrti in male vaške trgovine, a vselej jim mora biti glavni dohodek za lastno vzdrževanje in vzdrževanje svojih rodbin dohodek iz kmetijstva, morejo pa opravljati te posle tudi kot kmetiska služinčad pri zasebnikih ali javnopравnih ustanovah (čl. 6 odst. 9—13 pr.).

Za kmeta šteje uredba (čl. 2 odst. 4 b) tudi osebe, ki obdelujejo same, ali s svojimi rodbinskimi člani tujo zemljo, če jim je kmetijstvo glavni poklic in če ne plačujejo, razen uslužbenskega davka, nobenega drugega davka; to velja tudi za tiste, ki so oproščeni davkov (čl. 3 odst. 9 pr.). Za kmete v smislu čl. 2 odst. 1 uredbe je smatrati tudi uživalec, zakupnike, spolovinarje, ki obdelujejo tujo zemljo,

če nimajo svoje lastne in če izpolnjujejo ostale pogoje čl. 2 uredbe (čl. 3 odst. 14 pr.). Kadar kmet ne more sam obdelovati svoje zemlje radi zadržkov čl. 2 odst. 4 a in jo obdeluje po zakupniku ali spolovinarju, sta torej on in obdelovalec deležna zaščite.

Pravilnik (čl. 3 odst. 15 pr.) določa, kar ni v uredbi, da je za kmete v smislu čl. 2 uredbe smatrati tudi samonaselnike v južnih krajinah, označene v čl. 8 odst. z pravilnika za izvrševanje zakona o naseljevanju v južnih krajih od 11. junija 1931 s poznejšimi spremembami in dopolnitvami.

III Bistvene spremembe obligatoričnih obvez kmetov proti upnikom?

Spremenjene so deloma obligatorične obveze kmetov, kolikor niso pogodbeni pogoji ugodnejši od ugodnosti, ki jih daje uredba; dolžniku samemu je prepuščeno, določiti, kateri pogoji so ugodnejši zanj (čl. 9 odst. 1 pr.).

Oziraje se na to, da že od 20. aprila 1932 naprej ni bilo dopustno izterjovati kmetске dolgove, nastale pred tem dnevom, je določiti visokost dolga, kakor je obstojal dne uveljavljenja uredbe, to je 27. avgusta 1934, tako da je dolžni glavnici prišteti še nezastarane obresti, kolikor so bile dopustne, pravno močno prisojene pravdne in izvršilne stroške, ki so nastali do 23. novembra 1933, izdatke za zavarovalne premije, javne davščine, takse za vpis hipoteke in ostala plačila, ki jih je opravil upnik namesto dolžnika, (ki se pač morajo nanašati na zaščiteno terjatev, če tudi to ni izrečno povedano); dolžnik pa mora plačati v gotovini stroške, nastale po 23. novembru 1933 in izdatke za zavarovanje, javne dajatve, takse in ostala plačila, nastala po uveljavitvi uredbe (čl. 3 odst. 5 uredbe in čl. 12 pr.).

Tako povečana glavnica uživa z obrestmi, določenimi v uredbi, isti red prvenstva, kakor ga ima prvotna glavnica, zavarovana z zastavno pravico (čl. 3 odst. 5). Tako ugotovljena terjatev je predmet zaščite. Vredno je pripombe, da je pri obrestih, ki se vračunajo v kapital, upoštevati zastaranje tudi, če ga dolžnik ne prigovarja.

Uredba ščiti dolžnike v manjši meri proti denarnim zavodom in bančnim obratom, nego proti drugim upnikom. Denarni zavodi po tolmačenju pravilnika (čl. 8 pr.) niso samo banke, hranilnice, kreditne zadruga, ampak tudi druge gospodarske zadruga in njih zveze, hranilnice samoupravnih teles in družb ter tudi tiste denarne ustanove, ki so

osnovane po zakonih, izdanih za vsako posebej; s tem je pravilnik dal ustanovam in zavodom, ki niso banke ali bančni obrati, ugodnosti (višje obresti in druge), ki jih daje uredba le bankam in bančnim obratom, tudi tukaj je prestopil pravilnik meje uredbe.

Če je glavni dolžnik kmet, so pod zaščito tudi obveznosti njegovih porokov in solidarnih dolžnikov, ki niso kmetje. Kmeta je smatrati za glavnega dolžnika, če je kdo drugi prevzel zanj poroštvo ali se zanj obvezal kot solidarni dolžnik za to, da mu je preskrbel denar (intercesija) in če je to bilo znano upniku, kar mora porok oziroma solidarni dolžnik dokazati (čl. 15 odst. 3 pr.). V soglasju s tem čl. 15 odst. 3 pr. ne smatra za poroka ali solidarnega dolžnika tistega, ki se je zadolžil na osnovi kmetske menice, ako ni kmet; on torej ne uživa zaščite.

Če je kmet porok ali solidarni dolžnik, je pod zaščito tudi, če glavni dolžnik ni (čl. 15 odst. 1 pr.); v takih primerih se zmanjša na škodo upnika poroštvo oziroma solidarna obveznost glede obresti, plačilnih rokov, stroškov.

Glavne spremembe kmetskih dolgov obstoje v plačilnih rokih, obrestih, olajšavah pri dospelosti plačil, izvršbah in sodnem postopanju sploh.

1. Plačilni roki.

Kmetje so dolžni plačati do 15. novembra 1934 le obresti od glavnice, povečane kakor zgoraj navedeno, potem pa bodo plačevali kapital in obresti svojih dolgov v 12 letnih odplačilnih obrokih, vsako leto do 15. novembra po odplačilnem načrtu A čl. 3 denarnim zavodom in bančnim obratom in po načrtu B čl. 3 drugim upnikom (čl. 3 odst. 1 in 2); dolžnik ima pravico plačati te obroke (anuitete) tekom leta tudi v posameznih delih (čl. 8 odst. 3 pr.), letne obresti plača na enkrat ali pa v obrokih tekom leta, najkasneje do 15. novembra (čl. 3 odst. 4 uredbe in čl. 11 odst. 1 pr.); za plačevanje obresti meničnih dolgov denarnim zavodom in bančnim obratom je izjema, da jih mora plačevati dolžnik po čl. 3 odst. 4 v dveh tromesečjih, ki jih dolžnik s a m i z b e r e, vendar po čl. 11 odst. 2 pravilnika najkasneje pri izdaji novih menic za tretje in četrto tromesečje.

Če je pogodbeni rok za plačilo dolga daljši, mora dolžnik po čl. 3 odst. 2 uredbe plačati dolg v dogovorjenem roku; s to določbo stoji v nasprotju čl. 9 odst. 2 pr., kateri daje dolžniku pravico, plačati tudi tak dolg v 12 letnih obrokih v smislu čl. 3 odst. 1 uredbe. Za dolgoročne amor-

tizacijske hipotekarne dolgove je izjema, da jih mora dolžnik plačati v dogovorjenih rokih (čl. 3 odst. 4).

S spremembo terjatev v obročne, plačljive v 12 letih, so upniki hudo prizadeti. Koliko sprememb pri dolžnikih in njih premoženjih se bo dogodilo v 12 letih v škodo upnikov? Temu hoče odpomoči čl. 7, ki določa, da je dolžnik zavezan dati upniku, ki ni zadostno zavarovan na njegovih nepremičninah, listino, sposobno za zavarovanje terjatve na njegovi nepremični imovini; če kmet, ki je glavni dolžnik, ne more dati take listine, s katero bi bil upnik zadostno zavarovan za svojo terjatev, daje pravilnik upniku pravico, zahtevati zavarovanje od poroka oziroma od solidarnega dolžnika, vendar ne na denar, denarne terjatve in premične stvari (čl. 24 pr.). Troške te listine in zavarovanja, dotične takse mora plačati dolžnik (čl. 12 odst. 3 pr.). Če dolžnik ne da take listine, ima upnik pravico, zahtevati zavarovanje v nepravdnem postopanju pri sodišču, pristojnem po plačilnem kraju obveznosti. To velja pač tudi, kadar mora porok oziroma solidarni dolžnik dati zavarovanje.

Uredba hoče braniti upnika tudi z določbo (čl. 11), da dolžnik kmet, ki je v nameri oškodovati svojega upnika, odsvojil ali obremenil svojo imovino, izgubi pravico do zaščite po tej uredbi in da izgubè pravico do te zaščite tudi nasnovatelji in pomagači, če so kmetje ali njegovi poroki ali solidarni dolžniki (čl. 30 odst. 1 pr.) Ta ugodnost je za upnika malo vredna, ker je zelo težko dokazati namero oškodovanja; kmet navadno obremenjuje svoje nepremičnine za obstoječe dolgove in prodaja zemljišča, kadar potrebuje denar. In če se vknjižijo dolgovi kmeta na njegovih nepremičninah, preden je utegnil upnik za terjatev, spadajočo pod zaščito, doseči zemljejknjižno zavarovanje, postane njegova terjatev neizterljiva radi drugih vknjiženih dolgov.

Pri meničnih dolgovih mora dolžnik poleg plačila obrokov dati upniku še nove menice, in to s podpisi prejšnje menice, če pa to ni mogoče, s podpisi enake vrednosti (čl. 3 odst. 7 uredbe in čl. 13 odst. 1, 2, 3 in 6 pr.), in sicer denarnim zavodom in bančnim obratom nove menice s trimesečnim rokom, če niso pogojeni za kmeta ugodnejši roki, drugim upnikom pa z enoletnim rokom, računajoč od dospelosti prejšnje menice. Ker so roki za plačevanje obresti različni od dospelosti menic, se nove menice morejo glasiti le na glavnice (čl. 13 odst. 1 pr.). Če dolžnik ob dveh tromesečnih rokih ne da denarnim zavodom oz. bančnim obratom takih menic, izgubi zaščito po uredbi. O vredno-

stih novih podpisov rešuje sresko sodišče, oz. kjer ni sreskega sodišča, pa prvostopno sodišče v nepravdnem postopanju (čl. 3 odst. 7). Menice z dospelim rokom, ki niso bile ne zamenjane, niti iztožene, je moral dolžnik zamenjati z novo menico najkasneje do 15. novembra 1934 (čl. 13 odst. 5 pr.). Menice, iztožene in neizterjane pred uveljavljenjem uredbe, ter menice, prijavljene sodišču in sprejete v spisek po uredbi od 19. maja 1933 in 11. maja 1934 (Sl. list št. 320/50/33 in 319/41/43) mora dolžnik na pismeni poziv upnika zamenjati v 30 dneh po vročenem opominu z novimi menicami; razume se, da morajo te menice nositi podpise prejšnjih menic, oz. podpise enake vrednosti. Če menični dolžnik ne da v 60 dneh take menice upniku, izgubi pravico okoristiti se z zaščito po uredbi (čl. 3 odst. 8 uredbe in čl. 14 pr.).

Določbe glede menic bodo povzročile precej neprilik. Težko bo dolžniku dobivati v dobi 12 let zahtevane podpise na menice, ako je bilo na prvotni menici več podpisov. To mu olajša čl. 13 odst. 4 pr. z določbo, da je smatrati, da nova menica ni dana, če glavni dolžnik svojevoljno izpusti katerega podpisnika, ne da bi poiskal drugega z enako kreditno sposobnostjo. Če pa podpisnik stare menice noče podpisati nove menice in ne najde novega podpisnika iste kreditne sposobnosti, mora upnik sprejeti menico z ostalimi podpisi, a ima pravico, izterjati menični dolg od njega na podlagi stare menice.

Uredba bi morala razločevati od menic, ki nosijo samo podpise kmetov, menice, podpisane ne samo od kmeta, ampak tudi od oseb, ki niso kmetje, zlasti če je dal kmet kot trasant ali indosant svojemu upniku menico. Ali je prav, da mora v takem primeru menični upnik sprejeti novo menico, ne da bi smel zahtevati plačilo menice od meničnih dolžnikov, ki niso kmetje? Za menice, podpisane tudi od oseb, ki niso kmetje, bi morala imeti uredba posebne določbe.

Še večje težave pa morajo nastati, ako je menični upnik indosiral menico, ki je pod zaščito in torej ni plačljiva ob dospelosti, navedeni v menici, in jo je indosatar dobil v dobri veri. Tak indosatar sme menico iztožiti in izterjati tudi od dolžnika kmeta, kajti po § 16 m. z. kmet ne bo mogel prigovarjati v menični pravdi, da je dobil indosant ali njegov prednik menico za terjatev, ki je pod zaščito, ker izvira ta prigovor iz osebnih odnošajev med njima. Ne samo v interesu zaščitenege kmeta, marveč tudi poštenega

prometa bi moralo biti razvidno iz menice, da ni plačljiva ob dospelosti oz. da je pod zaščito kmetov. To je treba predpisati za vsebino menice.

2. Obresti.

Terjatvam denarnih zavodov in bančnih obratov so znižane obresti (čl. 3) na 6%, drugim upnikom pa na 3½% od 23. novembra 1933 dalje, če so bile dogovorjene višje obresti. Dogovor višjih obresti je ničen in pobiranje višjih obresti je celo prestop, ki se kaznuje z zaporom 6 mesecev in v gotovini do 10.000 Din; kazenski postopek je uvesti po uradni dolžnosti (čl. 5 uredbe in čl. 19 in 20 pr.). Pri brezobrestnem posojilu priznava čl. 19 odst. 3 pr. upniku pravico do obresti po uredbi od dne dogovorjenega roka za izplačilo.

Močno znižanje obresti pod običajno obrestno mero zadeva hudo upnike, zlasti pa upnike kmečkih dolgov pri trgovcih in obrtnikih, — teh ni malo — ki morajo plačevati veliko višje obresti od svojih dolgov, nego so obresti njihovih terjatev proti kmetom.

To znižanje obresti je še bolj občutno radi tega, ker določa uredba (čl. 3 odst. 3), da je všteti v maksimirani znesek letnih obresti tudi vsa postranska plačila ali dajatve, za katere se je zavezal dolžnik poleg obresti, kakor provizije, konvencijske kazni, režijske stroške itd. Radi nizko določene obrestne mere so te dolžnikove postranske obveznosti dejansko uničene. Le dejanske izdatke za takse in poštnine sme upnik pobirati poleg obresti (čl. 10 pr.).

Uničene so tudi pogojene obresti od obresti, kajti v določenih maksimiranih obrestih so vračunane vse postranske dajatve (čl. 3 odst. 3 uredbe) in dolžnik plača ves svoj dolg v anuitetah, določenih v načrtu A in B (čl. 3).

Iz istega razloga odpadejo tudi pogojene zamudne obresti. Vpraša pa se, če ima upnik pravico, zahtevati zamudne obresti od zapadlih anuitet, določenih v uredbi, ako mu jih dolžnik ni plačal pravočasno. Ker uredba o teh molči, veljajo pač zadevne določbe civilnega odn. trgovskega prava, po katerih je dolžnik obvezan, plačati ob zamudi obresti, določene v civilnem oz. trgovskem pravu. Iz predpisov uredbe izvzema čl. 9 odst. 4 pr. brezobrestna posojila, ki jih dolgujejo člani agrarskih edinic in drugi interesenti agrarne reforme.

3. Olajšave ob dospelosti obrokov.

Po čl. 16 pr. sme mesto dolžnika kdo drugi ponuditi — torej plačati — dolžno svoto, tudi brez privoljenja dolžnika, katero zahteva § 1432 o. d. z. Dolžnik mora, ako upnik noče sprejeti ponujene vsote ali nove menice, položiti dolžni obrok oziroma menico pri sreskem sodišču, a kjer tega ni, pri sreskem načelstvu, v območju katerega je treba obveznost izpolniti. Ali je položba upravičena, odloča sodišče v nepravdnem postopanju le, če je položba opravljena na sodišču (čl. 3 odst. 10), sicer pa v pravdnem.

Člen 3 odst. 11 uredbe določa, da ima upnik pravico, dospeli letni obrok izterjati po sodišču, najsi bo z nadaljevanjem izvršbe, odložene v smislu čl. 6, ali s tožbo in novo izvršbo, če ga dolžnik ni položil v 30 dneh od dospelosti. Tu pomeni beseda »pložil« toliko kakor »plačal«, naj si bo neposredno ali s sodnim pologom, ker bi bilo nesmiselno, dati upniku pravico do izterjanja obroka le, če ga ni položil na sodišču.

Uredba določa dalje, da izgubi pravico, koristiti se s predpisi uredbe, dolžnik, od katerega so bili izterjani 3 zaporedni letni obroki prisilno. To mora pač veljati, — dasi uredba tega ne pove, — tudi v primeru, da je upnik terjal prisilno, a ni mogel izterjati plačila. Bilo bi nesmiselno, da bi bil upnik, ki ni mogel izterjati letnega obroka, na slabšem, kakor upnik, kateremu se je to posrečilo.

Nikjer pa v uredbi ni rečeno, da izgubi dolžnik pravico, koristiti se z določbami uredbe v drugih primerih, ko ni plačal letnih obrokov. Upnik mora torej 3 zaporedne letne broke terjati prisilno, ako hoče odpraviti za svojo terjatev zaščito dolžnika. Uredba je v tem pogledu pomankljiva.

Za menice denarnih zavodov in bančnih obratov je izjema, da dolžnik izgubi zaščito, ako ne da v dveh tromesečnih obrokih nove menice.

Menični upnik je upravičen (čl. 3 odst. 7), vložiti tožbo za plačilo menične terjatve, če mu dolžnik ni dal nove menice za dospelo menico, a dolžnik je upravičen izdati v 15 dneh po vročeni tožbi upniku novo menico, mora pa poravnati protestne in tožbene stroške v gotovini. Če da v tem roku novo menico upniku, izgubi menična tožba veljavo in more ostati v veljavi le glede stroškov, ako niso poravnani. Pa celo če menični dolžnik ni dal nove menice, ni še radi tega dolžan plačati menični dolg, ker izgubi zaščito po uredbi pri menicah denarnih zavodov in bančnih

obratov šele, ko ni dal v dveh tromesečnih rokih nove menice, in pri drugih menicah šele, ko je zaostal s plačilom treh zaporednih letnih obrokov. Poprej ni dolžan plačati menični dolg. Navzlic temu pa daje uredba meničnemu upniku pravico, da vtoži menico proti dolžniku, če mu ni dal nove menice ob dospelosti prejšnje menice.

Kako so si kompilatorji uredbe mislili to menično tožbo, ki so jo dovolili meničnemu upniku, preden sme on zahtevati plačilo menične terjatve, je nerazumljivo. Saj vendar sodišče ne more izdati meničnega plačilnega naloga, odn. obsoditi meničnega dolžnika na plačilo, če ni dolžan plačati meničnega dolga. Tu je uredba v takem protislovju z meničnim zakonom in grajanskim pravnim postopkom, da jo je treba korenito popraviti.

4. Zadolžitve kmetov do 2000 Din.

Nekoliko na boljšem so upniki kmetov, katerih dolgovi ne presegajo zneska 2000 Din, všteti obresti in druge postranske obveznosti (čl. 4 uredbe in čl. 17 in 18 pr.). Tak kmet mora plačati svoje dolgove v štirih enakih letnih obrokih, in sicer prvega do 15. novembra 1935, ostale pa do 15. novembra naslednjih let. Obresti so znižane na 6%, všteti vse postranske obveznosti. Do 15. novembra 1934 mora dolžnik plačati le obresti. Če dolžnik ne plača odn. ne položi na sreskem sodišču, odn. kjer ni sreskega sodišča, pri sreskem načelstvu, dolžnega letnega obroka v 30. dneih od dne dospelosti, je upnik upravičen, ta obrok prisilno izterjati. Če se pa morata izterjati od dolžnika 2 zaporedna letna obroka prisilno, izgubi dolžnik pravno zaščito.

Ne glede na to pa so upniki majhnih terjatev precej oškodovani. Če ima kmet nad 2000 Din dolgov, se morajo tudi mali upniki zadovoljiti s plačili obrokov v 12 letih. Kaj to pomeni pri majhnih terjativah, n. pr. v znesku 100 ali 200 Din ali še manjših, kateri se razdele v 12 letnih obrokov, si je lahko misliti. Tako majhna terjatev bi se morala sploh izključiti od zaščite. Sicer pa kmet, čigar dolgovi ne presegajo Din 2000, pač ne potrebuje zaščite.

5. Izguba zaščite.

Uredba določa (čl. 3 odst. 7 in 11 in čl. 4 odst. 3), da dolžnik izgubi pravico, koristiti se z njenimi določbami, ako je zaostal s 3 zaporednimi letnimi obroki, ki so bili prisilno izterjani, — kar velja tudi v primeru, da je ostala izvršba brez uspeha, — ali če se je to zgodilo pri 2 zapo-

rednih letnih obrokih, če kmetovi dolgovi ne presegajo 2000 Din — ali če se za menico, iztoženo pred uveljavljeno uredbo, ne da nova menica, — ali če menični dolžnik denarnih zavodov in bančnih obratov ni dal ob dveh tromesečnih rokih nove menice, ustrezne določbam uredbe, — ali če je storil izza dne 23. novembra 1933 dejanje, navedeno v čl. 11. V primerih čl. 11 je ugotoviti v nepravdnem postopku izgubo pravice do zaščite (čl. 30 pr.), v drugih primerih je to prepuščeno pravdnemu postopku. Kadar izgubi dolžnik pravico do zaščite, oživi prvotna terjatev v vsem obsegu, torej ne samo glede plačilnih rokov, marveč tudi glede zamudnih obresti in drugih postranskih obveznosti. Kar je dolžnik plačal, dokler je bil pod zaščito, je treba odbiti od oživele terjatve.

Ni praktično, da mora upnik terjati prisilno, kar pomeni pač z izvršbo, tri dospele obroke, da izgubi dolžnik pravico do zaščite. Pravično bi bilo odreči dolžniku zaščito, ako je zaostal s plačilom treh obrokov, dasi jih upnik ni sodno izterjeval.

6. Pravde, izvršbe in zavarovanja ter dotični stroški.

Ob sebi se razume, da ni dopustno nadaljevati ali pričeti pravde in izvršbe — tudi administrativne (čl. 21 odst. 4 pr.) — za dolgove, kolikor so pod zaščito. Za to določa uredba (čl. 6 odst. 1), da se z uveljavljeno uredbo odlagajo, kar je po pri nas veljavnem i. r. le mogoče s tem, da se ustavijo prisilne uprave in odvzemi (shramba) premičnin. Na zahtevo strank jih mora sodišče ustaviti t. j. razveljaviti v smislu zakona o izvršbi z omejitvijo, da mora sekvester vrniti nepremičnine, ki jih je obdelal ali dal v zakup, dolžniku šele, ko se poberejo pridelki (čl. 6 odst. 2).

Po čl. 21 odst. 1 in 2 pr. je ustaviti tudi vse prisilne prodaje, kolikor niso bile na dan uveljavitve uredbe že pravnomočne, izvzemši prodaje po predpisih § 86 odst. 2 in § 89 tč. 2 meničnega zakona. Odst. 3 čl. 21 pr., ki govori o dopustnih izvršilnih dejanjih, ni uporabljiv za terjatve, kolikor so pod zaščito, in je brez pomena za terjatve, kolikor so izterljive tudi po uredbi n. pr. za dospele letne anuitete, k večjem je uporabljiv načasne uredbe.

Uredba določa dalje (čl. 6 odst. 1), da se z uveljavljeno uredbo »odlagajo« vse prisilne prodaje premičnin in nepremičnin kmetov za zaščiteno terjatev; z izvršilnim rubežem pridobljene zastavne pravice pa ostanejo v veljavi. Doklej? Ali ostanejo v veljavi le eno leto v smislu § 215

i. p. ali v smislu § 469 o. d. z. do plačila vse zaščitene terjatve? Prvo je izključeno, ker je več rubežni, ki ostanejo po uveljavljeni uredbi v veljavi, že starih nad eno leto, — saj od 20. aprila 1932 ni bilo moči nadaljevati izvršbe, — in ker bi bilo nesmiselno, da bi zakon uničil zastavno pravico, dasi je nje izvršitev, t. j. prisilna prodaja zarubljenih stvari, onemogočena z uredbo o zaščiti, dokler dolžnik plačuje dolžne obroke, končno, ker zadnji stavek odst. 1 čl. 6 dovoljuje »nove« prisilne prodaje, sekvestracije in odvzeme, če se dolžnik ni ravnal po določbah uredbe, kar se more nanašati le na stvari, ki so že zarubljene. Zastavna pravica, pridobljena z rubežem, ostane torej v veljavi do plačila, kar bo dovedlo glede na dobo 12 let plačevanja do nemogočih posledic, kakor n. pr. pri zarubljeni živini in še bolj pri zarubljenih stvarih, ki se pokvarijo pri dolgem hranjenju, kakor živila, pijača itd.

Uredba nasprotuje z določbo, da se »odlagajo« prisilne prodaje premičnin in nepremičnin, določbam §§ 39 in 42 i. r. oziroma §§ 35 in 38 i. r., ki določajo, da je ustaviti »in obenem razveljaviti« vsa že opravljena dejanja, če so nastopile činjenice, odločilne za dospelost ali izvršljivost zahtevka. To pa, da izvršilni postopek ne pozna take odložitve izvršbe, kakršno določa čl. 6 uredbe, ne upravičuje spremembe besede »odložitev« v »ustavitev«.

Ko bo sodnik ugodil predlogu prizadete stranke za odložitev navedenih izvršilnih činov, bo moral v sklepu izpustiti besede, da se obenem razveljavijo opravljena izvršilna dejanja.

Glede pravnomočnosti zaščitene terjatve določa uredba (čl. 9 odst. 2), da se spori o obstoju kmečkih dolgov, ki niso pravnomočno rešeni ali ne uvedeni, ko je stopila uredba v moč, lahko vodijo in da se sodbe po njih smejo izvrševati samo po predpisih uredbe; čl. 28 pr. pa določa, da je za take pravde in sodbe uporabljati predpise uredbe samo v izvršilnem postopanju. Te določbe pa morejo imeti smisel le za spore o tožbah na plačilo terjatve, kajti sodbe o obstoju dolga so ugotoviteljne sodbe, ki so izvršene z dotičnim njenim izrekom. Radi tega je sklepati, da sta uredba in pravilnik v cit. členih pod izrazom »spori o obstoju dolga« razumela tudi spore o zahtevah plačila dolga, da se torej taki spori za zaščitene terjatve smejo voditi oz. nadaljevati in da je v teh slučajih uporabljati predpise uredbe le v izvršilnem postopku. Ta razlaga cit. členov pa je uporabna le za tiste spore o tožbah na plačilo, ki ob uveljavljenju uredbe niso še bili pravnomočno

rešeni, kajti pozneje ni nedopustno tožiti na plačilo terjatev, ki radi zaščite niso še dospele; glede teh terjatev so dopustne le pravde o obstoju terjatev, kolikor niso dospele v plačilo (ugotovitvene tožbe).

Na vsak način pogrešamo v cit. čl. 9 odst. 2 in 28 pr. jasnosti in točnosti. Uredba bi morala jasno razločevati ugotovitvene tožbe od tožb na plačilo in imeti posebne določbe za tekoče pravde, v katerih je tožitelj zahteval plačilo v času, ko je imel pravico to terjati.

Uredba je upnikom zaščiteneh dolgov naperila precej stroškov.

Kakor navedeno, je treba rešiti v nepravdnem postopku spore med upnikom in dolžnikom o vrednosti novih predpisov na novih menicah, dalje o tem, ali so opravičeni sodni pologi na sreskem sodišču in o zahtevi upnika za zavarovanja zaščitene terjatve. V teh primerih bo moral upnik nositi sam svoje stroške sodnega postopka celo tedaj, če ga je zakrivil dolžnik, ker ni izpolnjeval svojih dolžnosti.

Tudi precej pravnih in izvršilnih stroškov in stroškov zavarovanja je naložila uredba upnikom.

Začasna uredba o zaščiti kmetov je imela neumljivo določbo (čl. 9 odst. 2), da v pravadah, izvršbah in zavarovanjih zoper kmete zaradi dolgov po isti uredbi ne gre upniku nikakor in nikoli pravica do povračila stroškov. Sedanja uredba pa mesto tega le določa (čl. 9 odst. 3), da je v pravadah, izvršbah in zavarovanjih zoper kmeta zaradi dolgov, zaščiteneh po uredbi (čl. 29 odst. 1 pr.) upniku v primerih, ko je postopanje po odvetniku obvezno, proti dolžniku kmetu pravica do povračila odvetniških stroškov. Čl. 29 odst. 2 pr. pa dodaja, da ima upnik pravico do povračila odvetniških stroškov tudi v postopku pred sreskim sodiščem, kjer zastopanje po odvetniku ni obvezno. Odvetniški stroški glede zaščiteneh terjatev so znižani na polovico (čl. 29 odst. 3 pr.).

Taka splošna zaščita dolžnikov, ki ne izpolnjujejo svojih dolžnosti, ki so z uredbo že itak skrčene in omiljene, ne more biti koristna, bo le izpodbujala dolžnike do tega, da ne bodo izpolnjevali svojih obveznosti.

IV. Izjeme od zaščite.

Uredba je izvzela (čl. 8) od predpisov čl. 1, 3, 4 in 6. t. j. glede plačevanja v obrokih, obresti in izvršb nastopne terjatve, glede katerih določa čl. 25 odst. 3 in 4 pr., da se

ne smatrajo za nove dolgove, če so spremenjene v menične, in da menice, dane za pokritje, ne izpremene terjatve v menične.

a) Blagovne dolgove do 500 Din, nastale izza dne 20. oktobra 1931, v kolikor niso spremenjeni v menične terjatve. Zakaj so izvzete menične terjatve, je pač težko opravičiti. Sicer pa derogira cit. čl. 25 odst. 4 pr. to izjemo glede menic. Pismene listine o obstoju in višini terjatve ne dokazujejo, da je terjatev nastala iz nakupa blaga.

b) Terjatve za vzdrževanje zoper dolžnika kmeta na osnovi dolžnikove vzdrževalne dolžnosti, ki izvirajo iz zakona, pogodbe ali poslednje volje (čl. 25 odst. 5 pr.).

c) Terjatve, ki izvirajo iz kaznivega dejanja in terjatve za poljsko škodo, ne glede na to, ali jih je ustanovilo kazensko ali civilno sodišče (čl. 25 odst. 6 pr.). Pravično bi bilo, če bi bile izvzete sploh vse odškodninske terjatve, tudi one iz zasebnopravnih deliktov, ne samo za poljsko škodo. Kadar se komu napravi škoda, dasi iz malomarnosti, je vendar pravično, da oškodovani dobi takoj odškodnino za to, kar je izgubil. Oškodovani je bolj vreden zaščite, kakor škodovalec.

č) Terjatve za plačo (mezdo) oseb, zaposlenih v dolžnikovem gospodarstvu ali gospodinjstvu.

d) Zakupnine in najemnine. Za zakupnino se umeva po § 671 gr. p. p. tudi hak (§ 103 o. g. z.) v območju apelacijskega sodišča v Sarajevu (čl. 25 odst. 7 pr.).

e) Terjatve obrtnikov za opravljena obrtna dela, nastala izza dne 20. oktobra 1931.

Dalje so izvzete (čl. 8 odst. 2) iz določbe čl. 1, 3, 4 in 6 tudi terjatve, ki potekajo iz dedovanja. Če pa je treba izplačati v denarju del zapuščine ali nujni delež, je izvzeta denarna terjatev po tej osnovi samo tedaj, če upnik (čl. 8 odst. 2, uredba ga imenuje netočno »dedič«) pristane, da se mu izplača po vrednosti dotičnega dela zapuščine ob času izplačila. Tako plačevanje je mogoče, če upnik in dolžnik soglašata, kar se bo le redko dogodilo. A če ne soglašata, kako naj upnik toži na plačilo terjatve, katere višino je mogoče določiti šele dne plačila po takratni vrednosti zapuščine? Vrednost zapuščine na dan opomina ali tožbe bi morala biti merodajna za višino terjatve. Sicer pa ni prav, da ima upnik, čigar terjatev za del zapuščine ali za nujni delež je dospela, škodo in dolžnik, ki je v zamudi, koristi vsled tega, da se je po dospelosti terjatve zmanjšala vrednost zapuščine in vsled tega terjatev.

V. Zaščita kmetov po uredbi s stališča pravičnosti in gospodarstva.

Če presojamo s pravnega stališča uredbo o zaščiti kmetov, vidimo, da je v marsičem nepopolna; v korist kmečkih dolžnikov in na škodo upnikov je spremenila določbe privatnega in meničnega prava ter civilnopravnega postopka in izvršilnega zakona. Jeli upravičeno tako globoko poseganje v pravno življenje?

Uredba hoče pomagati kmetom s tem, da jim zmanjša in olajša njih obveznosti proti upnikom, če tudi so bili veljavno in brezhibno med njimi pogojene in določene; kar daje uredba kmetom dolžnikom, to jemlje iz imovine njihovih upnikov. Taka pomoč dolžnikom žali čut pravice vsakega, ki smatra izpolnjevanje prevzetih obveznosti za stvar poštenosti in pravičnosti. Uredba, ki se ne ozira na pravičnost, škoduje pravici in spodkopava zaupanje v pravico. Nič ni važnejšega za državo, kakor pravičnost zakonov.

Zaščita kmetov je krivična in škodljiva dalje radi tega, ker ščiti vse kmetske dolžnike, ne glede na to, če so zaščite potrebni ali ne, tudi take, ki morejo izpolnjevati brez težav svoje pogodbene obveznosti, — in takih je precej, — in ker ne upošteva zadostno imovinskih razmer upnikov; marsikak upnik je bolj potreben pomoči in zaščite, nego njegov kmetski dolžnik.

Če se hoče pomagati kmetom s tem, da se jim zmanjšujejo in olajšujejo njihovi dolgovi, zahteva pravica, dovoliti tako kršenje pravic upnikov le v slučaju, da je postal kmet brez svoje krivde nezmožen, izpolnjevati svoje obveznosti in da ni njegov upnik bolj potreben in vreden zaščite nego on. To je mogoče doseči z razsodišči, ki naj bi se ustanovila.

Največja krivica uredbe zaščite kmetov pa je, da jim daje pomoč edino le na breme sloja njih upnikov, ki so večinoma varčni in produktivni. To je tako krivično, kakor bi bilo krivično naprtiti edino le industrijalcem in obrtnikom podpore brezposelnim. Podpore brezposelnim in podpore v primerih elementarnih nadlog, kakor povodnji, potresov, dajejo povsod države na breme vseh davkoplačevalcev, ne pa na breme samo enega sloja. Tako bi morala država, to je vsi njeni prebivalci, ne pa samo upniki, nositi žrtve za podporo kmetov, kateri so prišli brez lastne krivde v gospodarske stiske. To zahteva ne samo pravičnost, ampak tudi narodno gospodarstvo, katero trpi veliko škodo

vsled tega, da so po 20. aprilu 1932 uživale terjatve proti kmetom moratorij, da se potem, ko je nehal ta moratorij, ne more terjati njih plačilo ob dospelosti, ampak le v 12 letnih obrokih in da so bile obresti znatno znižane pod običajno mero. To je moralo dovesti do katastrofalnih posledic za kredit v naši državi, kajti v državi, katera obstoji v ogromni večini iz kmetov, kakor naša, so dolžniki ogromne večine terjatev kmetje.

Zaščita kmetov je napravljena, kakor da bi bili v državi samo zadolženi kmetje, a večina upnikov kmetijskih dolgov so kmetje in kmetijske zadruge, katerih vložniki so pri nas večinoma tudi kmetje. Tako so z uredbo o zaščiti kmetov oškodovani posredno in neposredno kmetje, in sicer kmetje, ki so štedljivi. Moramo pritrditi resoluciji beograjskega kongresa za kmetijski kredit od 19. 8. 1934, ki ugotavlja, da je zakon o zaščiti kmetov izjalovil delo zadrug, pred katerimi kmetovalca ni treba ščititi, ker je njih dolžnik in upnik; ista resolucija zahteva, da naj se razveljavijo predpisi zakona o zaščiti kmetov, kolikor se tičejo zadružništva. Za narodno gospodarstvo so zadruge, posebno kreditne zadruge in kmetovalci, ki so njih upniki, važnejši nego zadolženi kmetovalci; propad kmetijskih zadrug bi bil splošni propad narodnega gospodarstva v naši kmetijski državi.

Oškodovani pa so z zaščito kmetov indirektno tudi kreditni zavodi, katerih glavni dolžniki niso kmetje. Ti ne morejo izterjati svojih kreditov pri trgovcih, obrtnikih in industrijalcih, ki ne morejo izpolnjevati svojih obveznosti radi tega, ker ne morejo izterjati lastnih terjatev pri kmetih in morajo plačevati od svojih dolgov veliko višje obresti, kakor so obresti njih terjatev proti kmetom. Tako je morala spraviti zaščita kmetijskih dolžnikov, to je ogromne večine vseh upnikov v naši državi, pred njih upniki v stisko druge stanove in denarne zavode, škodovati ne samo kmetiskemu kreditu, katerega je uničila, ampak sploh vsemu kreditu. Smemo trditi, da je ta zaščita glavni vzrok kreditne krize, ki jo imamo. Radi tega pa ni odrekati pomoči kmetom, kateri so brez svoje krivde prišli v denarne stiske, a to pomoč jim mora dati le država, na breme vseh davkoplačevalcev, da bo koristna, kakor so to storile nekatere države. Najbolj umestno bi bilo, da bi država ustanovila pod svojim jamstvom poseben zavod za pomoč zadolženih kmetov, kateri naj bi, kjer potrebno, prispeval kmetom za plačevanje obresti, ki bi se morale znižati na gospodarsko

primerno stopnjo, kolikor so pretirane, in prevzemal s cesijami kmečke dolgove. Temu zavodu bi morali kmetje odplačevati svoje dolgove v večletnih obrokih. Taka pomoč kmetom bi ne škodovala nobenemu, bila bi koristna. Zaščita, kakršna je po uredbi, pa več škoduje nego koristi, — tudi kmetom.

Dokazovanje resnice, ako je predmet klevete dejanje, za katero je pristojno vojaško sodišče.

Dr. Alojz Gradnik.

Ako je predmet klevete kaznivo dejanje, ki se preganja po službeni dolžnosti, se dokaže resničnost činjenic samo s pravnomočno sodbo sodišča, pristojnega za to dejanje, razen če preganjanje ali sojenje oklevetane osebe ni dopustno ali ni izvedljivo (§ 311 odst. 2 Kz.). S to določbo je utesnjeno v § 274 Kp. izraženo načelo, da sodnik ni vezan na nikakršna dokazna pravila, ampak da ima po svobodnem prepričanju, ki ga je dobil na podstavi vestnega pretresa in ocene vseh dokazov, odločiti o vprašanju, ali naj se smatra ali ne smatra kakšna činjenica za dokazano. Če je bil torej oklevetani zaradi kaznivega dejanja, ki je predmet klevete, pravnomočno obsojen, je ta sodba edino dokazno sredstvo, ki se ga sme poslužiti obtoženec. Če pa je bil oklevetani zaradi kaznivega dejanja, ki ga je klevetnik navedel zoper njega, oproščen odgovornosti s pravnomočno sodno odločbo, dokazovanje resničnosti ni dopustno (§ 312 toč. 3 Kz.). Prav tako ni dopustno, če je bil sodni postopek iz meritornih razlogov (§§ 96, 108 odst. 2, 208 Kp.) ustavljen.

Ali veljajo ta pravila tudi pri kaznivih dejanjih, ki jih po službeni dolžnosti preiskujejo in sodijo o njih vojaška sodišča? V praksi niso redki primeri, da se poda proti osebi, ki je podrejena pristojnosti vojaškega sodišča, ovadba zavoljo kaznivega dejanja, ki se preganja po službeni dolžnosti (n. pr. zavoljo telesne poškodbe ali kršenja službenih dolžnosti). Če se postopek, uveden na podlagi te ovadbe, kasneje ustavi, se običajno zahteva pregon ovaditelja za prestopke klevete po § 302 odst. 2. Kp. Glede tega postopanja, uvedenega pri civilnem sodišču, se s pozivom na